

A deu anys de la foguera

F a deu anys, recordareu que la revista núm. 32, dedicava el monogràfic a la foguereta que va calcinar mitja comarca nostra i mitja de la del costat. En aquella ocasió vam intentar manifestar la nostra indignació replegant les opinions de bona colla de gent afectada i de tècnics.

A deu anys vista dels fets hem intentat una cosa semblant, amb pitjor èxit que aquella volta, que ja no va ser cap meravella. Encara que paregue que el temps ho cura tot, la dècada que ha passat no ha estat capaç de fer-nos oblidar la desolació ni preguntar-nos si s'han pres mesures eficaces de repoblació, vigilància i prevenció. Els incendis d'enguany de Villarluego i Sorita ens van tornar a posar la por al cos i van tornar a evidenciar qui ha de córrer sempre a última hora.

Els textos responen a una enquesta que els vam passar amb l'intent de comparar idees en un camp ben ampli. La Generalitat ens ha enviat el *Plan de Prevención de Incendios Forestales 2004 Comunidad Valenciana*, que per la seua extensió no us hem pogut traduir.

No cal dir que agraïm de tot cor l'esforç de tots els que ens han contestat, els textos dels quals trobareu ací.

*El verde de los árboles
es parte del rojo de mi sangre.*

Pessoa

Introducció

L'estiu de l'any 1994, els incendis van adquirir una gran virulència a moltes comunitats de l'Estat Espanyol; més de 200 incendis van cremar unes 100.000 hectàrees que equivalen a uns 125.000 camps de futbol.

El nostre país (a l'Alt Millars i al Palància), i a la nostra comarca no se'n van estalviar i van patir el foc més greu que la gent recorda. Al País Valencià es van cremar de 50.000 a 60.000 ha, de les quals unes 12.000 corresponen a la nostra comarca i unes altres tantes a les terres veïnes de Terol.

Més de 3.500 persones, prop de 2.000 voluntaris, treballaren nit i dia per tal d'aturar els focs que de nord a sud asso-

laren la comunitat. Però, si es poden quantificar els danys en hectàrees cremades, també es pot fer en pèrdues de vides: 5 morts a la Serra de Mariola, que ocupaven un avió antonov; 1 pastor a Tous; 6 brigadistes a l'Alt Millars; 1 mort a Hortells.

Al País Valencià, més de 1.000 persones evacuades. Entre elles, gent d'Olocau, de la Todolella, de Villores, d'Hortells i de Sorita. Més d'una vintena de vivendes cremades, milers d'animals morts...

El diumenge 3 de juliol va ser molt calorós i, la vesprada, ja portava el foc que venia de l'Aragó.

Un llamp, una causa natural, va iniciar allò que ningú va saber com aturar fins quatre dies després. Durant eixe temps, com he dit, es van cremar unes 12.000 ha. Masos i collites arrasades, el foc per dins dels pobles, la població evacuada, aterrada i impotent, un desapa-

MONOGràFIC

Efectius que van intervenir el dies 3 al 9 de juliol de 1994

Brigades forestals	10 unitats	60
Bombers	Morella	16
	Benicarló	30
Medi Ambient	Agents forestals	12
	2 Brigades forestal	14
	Personal tècnic	4
Forces de seguretat	Policia Local	2
	Policia Autònoma	6
	Guàrdia Civil	82
Voluntaris/Veïns	De la comarca i Terol	700
Exèrcit	Companyia Tetuan 14	103
	Total d'efectius humans	1.029
Mitjans aeris	Hidroavions	3
	Helicòpters	2
Vehicles dels bombers	Autobombes	6
	Vehicles auxiliars	8
Exèrcit	Helicòpters	3

Quan el foc dibuixa sobre el terreny mai no segueix les línies marcades als mapes.

El foc fa com els reixos. no reconeix cap límit ni fa diferències, i porta carbó a tot arreu

regut (després se'n confirmaria la mort) i, des de bon principi, descoordinació, molta descoordinació.

Les altes temperatures, la sequera i el fort vent de ponent portaven el foc per allà on volien i en menys d'un dia allò que va començar per Villarlengo estava ja a les portes de la Tinença amenaçant els Ports de Beseit.

Durant eixos dies van passar molts polítics per les nostres terres ja cremades, des del vicepresident del Govern Central, Narcís Serra i el President de la Generalitat, Joan Lerma fins al Ministre d'Agricultura, Luís Atienza i el conseller de Medi Ambient de la Generalitat, Emèrit Bono. La seua presència volia recolzar l'esforç de tots per aturar la catàstrofe, però també evaluar-ne la magnitud en el terreny i mirar de paliar els nombrosos danys.

Algunes ONGs com Greenpeace i Adena van denunciar la inexistència d'un pla nacional contra els incendis i a aquesta acusació se sumaven particulars i partits polítics, que acusaven l'Administració de falta de coordinació a l'hora de l'extinció de la foguera. Davant d'aquestes i altres acusacions, Narcís Serra va respondre:

- No hay que buscar más motivaciones que las climáticas.

Deu anys després ens preguntem si aquest desastre tornarà a passar, si existeix ja un pla nacional contra incendis i si, a pesar de les dificultats climàtiques, es treballa dia a dia per tal d'evitar-ho.

Un dels valors més interessants que tenim a la comarca, després de les persones que vivim ací, és la natura. A les nostres mans està la seua guarda i la responsabilitat de conservar-la per als qui vinguen darrere. Però l'Administració (local, autonòmica i estatal) és, en tot cas, més responsable pel seu compromís davant del poble. Els ciutadans presents i futurs són els que jutjaran els seus encerts i els seus errors.

Animals morts

Ovelles	88
Garrins	30
Vaques	50
Vedells	30
Pollastres	12.000
Gallines	25
Conills	30
Borregos	4
Cavalleria	1
Coloms	20

Danys en immobles

8	Cases totalment cremades
.....	Forn Municipal d'Hortells
10	Cases afectades al ràfel
24	Masos totalment cremats
1	Magatzems
9	Naus agrícoles
.....	Molí de Palanques
45	Pallers cremats totalment
.....	Ermita d'Hortells amb danys al ràfel
.....	Abastiment d'aigua d'Olocau
.....	Repetidor TV d'Olocau 50 % fet malbé

Els tècnics

Joan Busquets, enginyer forestal

Què fa falta per regenerar un bosc cremat?

En un primer moment cal esperar per veure si es produeix la regeneració natural de la vegetació. En el cas dels pins (que no tenen capacitat de rebrot de soca o d'arrel) segons l'espècie, es pot preveure. Per exemple: per regenerar el bosc, si no s'ha produït la regeneració espontània, s'hauria d'intervenir fent una restauració forestal amb les espècies que en eixe moment garanteixin el major desenvolupament en el mínim temps.

Quan de temps costa regenerar un bosc?

La resposta depèn de les condicions en què haja quedat l'ecosistema després del pas del foc. En les zones de pastures la regeneració és pràcticament immediata, les zones de matoll tarden 2-3 anys en aconseguir un aspecte com el d'abans de l'incendi. Les zones de pinar amb espècies mesclades de quercínies (carrasques, roures, coscolls) poden tardar molt més. Tot depèn de la pèrdua de sòl que s'haja produït i de la virulència del foc.

Quines espècies són més fàcils de regenerar?

En el cas de la carrasca (*Quercus ilex*) que té capacitat de brot de soca-rel, després de cremar-se, es regenerarà formant una màquia. El mateix ocorre amb el roure valencià (*Quercus faginea*) i el coscoll (*Quercus coccifera*) si no es produeixen grans pèrdues de sòl per erosió.

El pi blanc (*Pinus halepensis*) és una espècie que es recupera molt bé després d'un incendi, atès que «la posada en llum» afavoreix la regeneració però, compte, si es produeix un altre incendi abans que el pi s'haja reproduït per llavor (uns 20 anys) no es tornarà a regenerar.

En el cas del pi negre (*Pinus nigra*) la posada en llum no afavoreix la regeneració per llavor, per això, normalment, després d'un incendi tardarà molt en tornar a créixer (s'hauria d'esperar que altres espècies amb més temperament, que és la capacitat de tolerar la llum directa del sol, s'establiren i, quan el sòl tinguera certa ombra el pi s'establiria).

Les espècies més delicades com el teix (*Taxus baccata*), l'oró (*Acer opalus*, *Acer monspesulanum*) o el grèvol (*Ilex*

aquifolium) necessitaran condicions adequades d'ombra i d'humitat per poder-se desenvolupar.

Amb quines espècies s'aconsella regenerar?

Com ja s'ha comentat, s'han d'utilitzar espècies que puguin suportar les condicions de llum i sòl. Una bona aïna de treball són les espècies del gènere *Pinus*, ja que són molt frugals i es poden instal·lar amb molt poc sòl.

L'ideal és alternar aquestes espècies amb plantes més delicades com carrasques, roures i orons en les zones més humides i amb una mica més de sòl, com els barrancs.

Què cal per prevenir un incendi?

Evidentment, cal tenir el bosc net. S'ha de mirar que no hi haja continuïtat vertical ni horitzontal del combustible.

Això a la pràctica és molt difícil de mantenir. Antigament, s'aconseguia pasturant les raberes i amb l'aprofitament de la llenya baixa.

Actualment es fan neteges en zones de gran afluença de gent, als costats de les carreteres i de les pistes, que són els llocs més transitats, i no hi ha pressupost per a res més.

Un altre tipus d'infraestructura per a la prevenció són els dipòsits d'aigua, les pistes forestals i les àrees trencafocs que es dissenyen i es van fent poc a poc en funció del pressupost disponible.

Com s'actua en la neteja del bosc de propietat privada?

A través de subvencions al 100% prèvia sol·licitud a l'administració. El que passa és que els diners no arriben a totes les demandes. És qüestió de paciència i d'anar demanant tots els anys.

Incendi el dia 2 de juliol de 1994 (19,00 h.)

Causa: llamp - Duració: 8 dies

Terme Municipal	Tipus bosc	Superfície cremada (ha)	
		Amb arbres	Sense
Olocau	Comú	134	—
	Part.	907	1.362
El Forcall	Part.	945	684
Palanques	Part.	1.136	282
Sorita	Part.	1.100	246
Morella	Comú	102	—
	Part.	1.945	686
La Todolella	Comú	376	—
	Part.	665	240
Villoses	Part.	—	198
TOTAL		7.310	3.698

Els Ajuntaments

Olocau

Ricardo Julian Salvador, alcalde.

Com recorda aquella data?

Amb horror. Van ser dies de moltíssima faena de dia i de nit en condicions molt dures. Dies de immensa pèrdua, bogeria i nervis.

Es van perdre moltes hectàrees d'arbrat, matoll i collites. Es van cremar masos i, en alguns pobles, cases i, fins i tot, es va perdre alguna vida humana.

A la catàstrofe natural del foc ens unim les persones. Uns perquè tenien la responsabilitat de posar els mitjans per a l'extinció i van fallar. Altres, perquè en la crítica, que podia ser dura –estava justificat– van mesclar *churras con merinas* de forma poc honesta.

Encara recordo reportatges en periòdics «seriosos», que parlaven de l'abandonament en l'extinció per part de la Generalitat Valenciana i oblidaven que el foc es va iniciar en una altra comunitat. Cròniques fetes, segons deien, des de la primera línia de foc, on no se'ls va veure.

Diuen que el temps posa cadascú al seu lloc. Alguns per a bé, altres per a mal, no va fer falta esperar molt. Per a mal ja ho he comentat, per a bé queda l'enorme treball de la gent dels pobles veïns i no tan veïns.

A Olocau vam compartir front, per proximitat, amb Tronxó i vam rebre la immensa ajuda de gent de Mirambell, la Cuba, la Mata, Cantavella, Cincorres, Portell i alguns de la Todolella i el Forcall, que se'n van haver d'anar per controlar el foc als seus municipis. Va ser un treball d'una generositat immensa.

Recordo una anècdota que no oblidaré mai. Al bar el Meson del Forn de la Mata hi havia un paper penjat a la paret, amb un bitllet de 5.000 pta, que deia: *Para que beban los valientes que han ido a pagar el fuego. De un jubilado que no podía ir.*

No vaig saber qui era ni per on para, però recordaré sempre el seu gest.

Quines van ser les causes que van fer arribar el foc a situacions tan extremes?

Desatenció en els moments clau. El foc es va iniciar el divendres 1 de juliol amb un llamp d'una tronada seca, en un bosc de Villarluengo.

Es va controlar el dissabte 2 en el lloc on s'havia originat i amb medis aeris que després, paradoxes de la vida, no van aparèixer perquè segons versions no oficials, la Comunitat d'Aragó no en disposava.

Dic oficials, perquè l'Ajuntament d'Olocau, davant de les dures crítiques que va rebre, –sense tenir en compte que va ser qui va demanar l'auxili dels mitjans aeris, que sí que van venir–, va demanar explicacions a serveis de la DGA per eixa manca de mitjans i no va obtenir cap resposta. I això no és una crítica entre comunitats, perquè el que escriu és fill, nét i besnét d'aragonesos; és, senzillament, la veritat.

El diumenge 3 es va revifar i va cremar tant com va voler fent un gran front. El dilluns dia 4 va haver moments que s'estava controlant, al Barranco de las Mestas, a la vora del punt d'inici, a la confluència dels termes de Tronxó,

Villarluengo, Bordó i Olocau i, sobre les dotze de migdia va passar el foc de costat i ja no es va poder fer res amb aquell front tan gran.

Quines van ser les pèrdues? Han estat correctament recompensades? Com ho van fer?

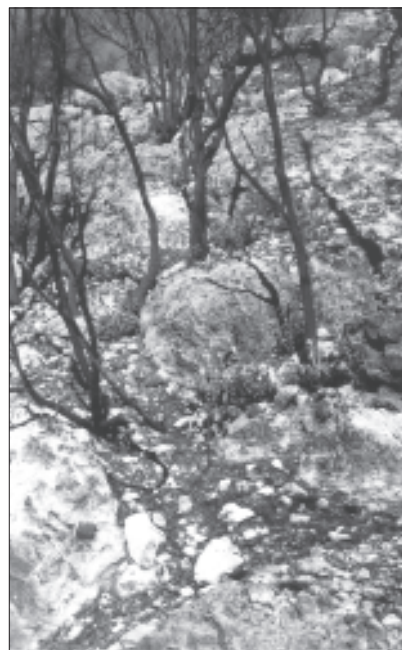
Les pèrdues van ser espantoses atesa la magnitud de l'incendi, que va cremar una superfície total d'unes 22.000 hectàrees. Boscs de pins, roures, carrasques, sables, ginebres i matollar van quedar arrasats. A Olocau es van cremar unes 2.800 hectàrees i es van cremar del tot o parcialment sis masos: la Rambleta, Carrasco, Sebastian, Ferrer, La Torreta i Lecha, de els quals, quatre van ser restaurades amb subvencions que anaven del 50 al 100 % segons si eren primera vivenda o no. També es va subvenir la pèrdua d'animals, collites i aïnes de les explotacions ramaderes.

Els boscs cremats no es van regenerar, ni netejar pràcticament, perquè l'auxili econòmic va ser irrisori.

Hi va haver, això sí, una línia d'ajuts per a la construcció de punts d'aigua contra incendis, línia que va ser molt utilitzada.

Considera que el que s'ha fet i es fa en política de recuperació de boscs i medi ambient és correcte?

Com apuntava anteriorment, a les finques afectades els va ser difícil, a Olo-

cau, acollir-se a algun tipus d'ajuda. Les línies que hi havia no estaven pensades per a això i, únicament la Conselleria d'Agricultura, Pesca i Alimentació va fer alguns convenis amb finques de propietat particular.

Es poden millorar aquestes polítiques? Com?

Jo crec que seria prou amb un plantejament seriós i professional de pensar el que li fa falta al medi per mantenir-se i desenvolupar-se, on s'haurien d'evitar entrar en consideracions sobre de quin partit són les corporacions locals concretes i deixar entreveure que els pocs habitants d'aquests pobles són enemics de no sabem qui i altres galanures per l'estil.

Es veu clarament que molta gent, pel que fa al medi ambient, s'ho pren al peu de la lletra i, o bé es tira al monte o se'n va per *los Cerros de Úbeda* o no és capaç de posar els peus a terra. Paradoxes de la vida.

Als deu anys de l'incendi, quines conseqüències s'arrosseguen encara?

A tota la zona cremada encara es veuen restes de l'incendi: pins cremats caiguts per terra, carrasques que encara estan dretes i envoltades de brots i moltes restes de matolls escampades per tot arreu.

Abans de l'incendi ja hi havia zones de fàcil erosió per les aigües, aquest efecte s'ha multiplicat. El pi no s'ha recuperat i si ho fa és a ritme molt lent. Hi ha arbustos, com les sabinas, que no es recuperen o els costarà molts anys.

Els Ajuntaments participen en les polítiques mediambientals de recuperació de boscos?

Els ajuntaments menuts no poden iniciar actuacions en matèria de recuperació de boscos si no estan auxiliats per l'Administració, autonòmica o estatal.

En el cas d'Olocau, en les poques actuacions que s'han fet –per no dir cap–, no s'ha comptat gens amb l'opinió de la Corporació.

Les ajudes de reforestació no estaven pensades per actuar a les zones afectades per un incendi. I, pel que fa a la neteja del bosc, algun particular ho va sol·licitar, però va haver de desistir perquè l'ajuda era irrisòria.

Es promociónen a nivell local activitats o campanyes de sensibilització del

medi ambient i en concret dels boscos?

No s'ha fet cap campanya d'aquest tipus, perquè som un municipi menut i perquè, crec, que no fan falta molts esforços per tenir sensibilitat respecte al medi perquè hi hem nascut i hi vivim com els nostres pares i avis.

Els habitants d'aquests pobles, fora de rares excepcions, el sabem cuidar, hi hem treballat i hem arriscat alguna cosa més que la salut.

Creu que fa falta incidir en això?

Qualsevol campanya, per poca voluntat i realisme que tingue, serà bona, sobretot si eixa sensibilitat es pot traslladar i fer que la captin els que veritablement fan mal al medi, ja sigui per acció o per omissió.

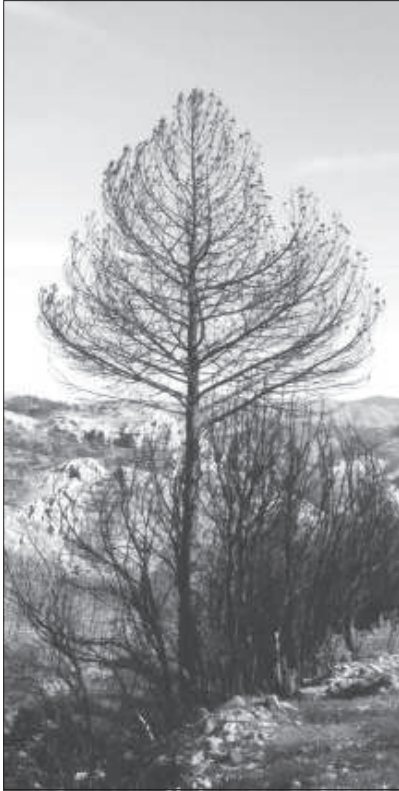
Considera que les administracions locals estan prou representades en els sistemes de prevenció?

En el cas d'Olocau i a efectes pràctics res de res. Disposar d'un agent forestal d'un conveni amb el Consorci de Bombers, d'un Pla d'acció o d'ajudes per a equipament no implica escoltar l'opinió de la Corporació ni saber, al mateix temps, quins plan puguin tenir de prevenció i participació.

Com s'hauria d'organitzar la coordinació en la prevenció?

Comptant amb moltes més opinions, entre elles les de les Corporacions Locals, i amb l'experiència i professionalitat que tenen, amb tota seguretat, els experts i el personal que es dedica a aquestes tasques.

La Todolella

Rosa Adela Segura Tosca

- A 10 anys de l'incendi, no s'ha fet cap actuació en el monte cremat. La valoració, per tant, és negativa ja que la majoria de la fusta cremada encara està al lloc i la repoblació natural ha donat lloc a un extens matoll d'espècies com el romer i algun pi.

- Els Ajuntaments no participen en les polítiques mediambientals de recuperació de boscos, només sol·liciten ajudes per a la neteja i la replantació a la conselleria de Medi Ambient, en funció de les ajudes que es convoquen anualment.

- No es fa cap promoció o campanya de sensibilització a nivell local.

- Serà positiu, però creiem que la gent autòctona és la que més respecta el medi on viu.

- Les administracions locals no estan representades en els sistemes de prevenció, només tenen capacitat d'organitzar les brigades de protecció civil que pertanyen a cada poble, si la tenen formada.

- Els Ajuntaments haurien de tindre línia directa amb el control d'emergències de la Generalitat per tal de coordinar conjuntament les faenes de prevenció i d'extinció. També hauria d'haver més coordinació amb les centrals d'emergències de les províncies limítrofes amb reunions periòdiques i repartiment de faenes.

Morella

Conseqüències.

La repercussió de l'incendi del 94 fou molt especial per a Hortells. La desfeta ecològica va estar acompanyada per la mort d'un veí i de la pròpia agressió del foc al poble. Més enllà de les pèrdues mediambientals –molt importants– la situació provocada per l'incendi va afectar, sens dubte, psicològicament totes les persones.

En un primer moment, es van prendre una sèrie de mesures per donar suport als directament afectats pel foc en les seues vivendes però mai s'ha desenvolupat un pla seriós de recuperació del bosc.

Participació dels Ajuntaments.

La gestió dels boscos es fa absolutament a banda de la població local i dels seus representants.

La marginació dels ajuntaments és absoluta fins a no ser informats, en moltes ocasions, de les actuacions en terrenys de titularitat municipal; a hores d'ara, però, incautats en la seua gestió per part de l'administració autonòmica que ha rebut les transferències del govern central i ha continuat la mateixa política.

Promoció a l'àmbit local

Eixa mateixa desincentivació de contacte entre els pobles i els seus boscos fa que realment visquem d'esquena al nostre patrimoni natural. De fet, això no s'entendria en el patrimoni arquitectònic. En aquest estat de coses les accions de sensibilització són molt insuficients.

Més actuacions

És efectivament necessari canviar la relació entre els nostres pobles i els seus boscos. No es pot estimar el que no es

coneix. Per tant, hem d'acostar als joves el coneixement del nostre medi natural a través de visites i de l'aprofitament dels albergs com a espais de convivència amb la natura.

Representació dels Ajuntaments

No només els ajuntaments haurien d'estar més representats en la organització de la prevenció dels incendis sinó en tot el que té a veure amb la gestió dels boscos. Cal aplicar el principi de subsidiarietat perquè, sens dubte, des de l'àmbit local es pot ser més eficients en l'administració dels recursos i més sensibles en la consideració del propi entorn.

No té cap sentit que l'administració forestal estigui allunyada i desvinculada dels ajuntaments. Fins i tot ara, la pròpia delegació de la Generalitat que ha d'atendre la gestió forestal ha estat traslladada a Sant Mateu i els pobles dels Ports s'han quedat sense la presència continuada dels serveis forestals. Malgrat que ací estan els boscos, es decideix allunyar els agents forestals dels pobles.

Coordinació en la prevenció

En estos anys s'està gastant més en sistemes d'apagar focs que d'evitar-los. És fonamental augmentar les dotacions per a la prevenció tot i coordinant les actuacions des de l'àmbit local.

S'haurien de potenciar els consells locals de medi ambient on els representants de totes les administracions i les associacions interessades pogueren treballar conjuntament en la potenciació del medi natural.

Caldria establir uns plans estratègics consensuats per abordar la millor manera d'acabar amb els incendis –en la mesura de l'humanament possible– que és prevenir-los.

Bombers voluntaris

Com s'activa el pla d'emergència quan hi ha foc al bosc?

Quan hi ha avís d'incendi als telèfons d'emergència 112 o 085, el centre provincial de coordinació activa el que se'n diu despatx automàtic, que movilitza un helicòpter, dues brigades rurals d'emergència i un parc de bombers (professional o voluntari) de tan aprop com sigui possible.

Arribats al lloc el responsable de l'actuació valora la situació i determina si s'han de demanar més mitjans o ja en són prou.

En el cas que el foc prengui dimensions desmesurades i pot afectar a persones, edificacions de vivendes, explotacions ramaderes, indústries, etc., el protocol contempla la formació del CECOPAL (Centre de Coordinació Municipal) o del CECOPI (Centre de Coordinació Provincial Integrat), que

funcionen de forma similar coordinant els mitjans tècnics, sanitaris, logístics, de seguretat, etc.

Com es coordinen la resta de forces implicades (forestals, brigades, etc)

En un foc de vegetació existeixen, com en qualsevol altra emergència, unes directrius tècniques o protocols d'actuació on es determina el paper o funció de cadascun dels mitjans que poden intervenir. En el cas de la província de Castelló, la direcció dels incendis de vegetació correspon al Consorci Provincial de Bombers (capataços, coordinadors, sergents, tècnics, etc)

Quan el foc afecta territoris limítrofs, com funciona la coordinació del servei?

Evidentment, la coordinació entre territoris a l'hora d'extingir un foc de

vegetació sempre és més complicada que si només afecta un territori, és a dir, els mitjans per combatre els incendis són pràcticament iguals en tot el territori estatal, però els protocols d'actuació poden ser diferents en cadascuna de les autonomies.

La coordinació, en aquests casos, es fa, en principi, entre els centres d'emergència dels territoris afectats i, segons l'evolució de l'incendi a través del PMA (*Puesto de mando avanzado*) o del CECOPI (Centre de coordinació provincial integrat).

Estan prou preparats els cossos de bombers de la zona per fer front a focs de grans dimensions?

Els mitjans existents en l'actualitat són suficients per apagar focs si no són encara de grans dimensions. En cas contrari necessitem ajut i recolzament de mitjans d'altres zones.

